

ROLUL IMAGINII DE SINE IN CONSTRUIREA PERSONALITATII PRESCOLARULUI

Prof.mrd. Țîmpău Cristina

Grădinița cu P.P.nr 271, sector 5, București

Imaginea de sine – rolul ei reglator în sistemul personalității. Omul percepe și și formează un model informațional – cognitiv nu numai despre obiectele și fenomenele lumii externe. El se percepe și pe sine însuși, se autoanalizează și se autointerpretează în primul rând ca realitate fizică, ca înfățișare exterioară, formându-și o imagine mai mult sau mai puțin obiectivă și completă despre Eul fizic, asociată cu judecățile de valoare corespunzătoare (frumos – urât, agreabil – dezagreabil, puternic – slab, etc.), iar în al doilea rând, se percepe, se autoanalizează și se autointerpretează ca realitate psihosocială, sub aspectul posibilităților, capacităților, aptitudinilor și trăsăturilor caracteriale, formându-și, de asemenea, o imagine mai mult sau mai puțin fidelă, asociată și aceasta cu judecăți de valoare (capabil – incapabil, înzestrat – neînzestrat, tolerant – intolerant, bun – rău etc.) Astfel, imaginea de sine apare ca un complex construct mintal, care se elaborează treptat în cursul evoluției ontogenetice a individului, în paralel și în strânsă interacțiune cu elaborarea conștiinței lumii obiective, printr-un lung șir de procese și operații de comparație, clasificare – ierarhizare, generalizare – integrare. Cele două componente de bază ale ei (imaginea Eului fizic și imaginea Eului spiritual, psihic și psihosocial) nu numai că se întregesc reciproc, dar interacționează și se intercondiționează în mod dialectic. Ele se pot afla în relații de constanță sau de disonanță, de coordonare, având același rang valoric în complexul vieții și activității individului, sau de subordonare, uneia atribuindu-se o valoare mai mare decât celeilalte.

Formarea imaginii de sine nu este un proces exterior care se desfășoară pe lângă dinamica evolutivă a organizării interne a personalității, dar nici un lux complicativ inutil. Dimpotrivă, ea se pătrunde organic și constituie o direcție esențială a devenirii personalității însăși, și, sub aspect pragmatic – instrumental, reprezintă o cerință logică necesară a unei relaționări și coechilibrări adecvate cu lumea externă.

În planul cunoașterii, formarea imaginii despre sine devine posibilă datorită capacității de autoscindare pe care o posedă conștiința umană, ceea ce face propriul său suport și mecanism obiect al investigației și analizei. Prin intermediul acestei capacități, individul este în același timp și subiect (cel care realizează procesele de prelucrare – integrare a informației) și obiect (cel ce furnizează informații, cel ce este supus investigației cognitive).

Omul ajunge la o anumită imagine despre sine nu numai pe calea autoaprecierii și autocontemplării izolate, ci și prin relaționare interpersonală, prin compararea succesivă cu imaginile pe care el și le formează despre alții și cu imaginile pe care alții și le formează despre el. Tocmai prin intermediul opiniilor și aprecierilor celorlalți, el începe să se raporteze la sine cât de cât obiectiv și să se întreprindă o acțiune sistematică de autocunoaștere. Imaginile celorlalți despre individ intră necondiționat, chiar și prin intermediul inconștientului, în componența imaginii despre sine. Pe plan general, funcția imaginii despre sine rezidă în obținerea și menținerea identității, căreia îi revine un rol esențial în delimitarea solicitărilor interne de cele externe, în stabilirea atât a punctelor de concordanță, cât și a celor de incompatibilitate și

opozitie dintre ele. De îndată ce imaginea și conștiința de sine prind contur, individul începe să-și afirme propria sa identitate în raporturile cu lumea, opunându-se din interior oricărei uniformizări și dizolvări în ceilalți.

Imaginea despre sine reprezintă un gen de filtru prin care trec și se compară atât solicitările interne proprii ale individului (motivele și scopurile activității lui), cât și solicitările externe, condiționând modul concret de a proceda al persoanei la fiecare împrejurare și situație particulară. Ea se evidențiază și în modul de ierarhizare și integrare a pretențiilor, drepturilor, pe de o parte, și a răspunderilor și obligațiilor pe de altă parte. Corespunzător, ea devine un factor optimizator și protector al echilibrului și sănătății psihice sau, dimpotrivă, un factor predispozant la degradare și tulburare patologică.

Imaginea de sine – apariție și evoluție. Despre structura, apariția și evoluția imaginii de sine s-au formulat numeroase teorii. La marea majoritate a autorilor ce s-au ocupat de structura, apariția și evoluția imaginii de sine întâlnim ideea că primul aspect al identității proprii care se dezvoltă în primul an de viață și care rămâne un fel de ancoră a conștiinței de sine este “simțul unui Eu corporal.” În cursul primilor trei ani de viață – scrie G. Allport – se dezvoltă treptat trei aspecte ale conștiinței de sine: simțul Eului corporal - simțul unei identități de sine continue și respectul față de sine, mândria. Între 4 – 7 ani evoluția Eului este departe de a fi completă, apar în această perioadă alte două aspecte ale individualității: “existența Eului” și “ imaginea eului” (Allport), aspecte care se construiesc printr-un proces de interacțiune, copil – mediu, în care individul (copilul) ajunge să cunoască ce așteaptă adultul de la el și să compare aceste așteptări cu propriul său comportament.

Studii importante privind imaginea de sine privită prin prisma formării judecăților morale în copilărie îi aparțin lui J. Piaget, psihologul elvețian diferențiind două stadii de evoluție ale acestora și de aici două tipuri de morală:

1. stadiul realismului moral, în care morala este dominată de raporturile de constrângere, autoritarism;

2. stadiul cooperării în care ansamblul regulilor de conviețuire se constituie datorită sentimentului reciproc și al trăirii intense a sentimentului de egalitate.

Primul stadiu, care se suprapune perioadei 0 – 8 ani este caracterizat de faptul că relația copil – adult este unilaterală, adultul reprezentând izvorul tuturor consemnelor și obligațiilor exterioare, copilul se supune acestuia în virtutea valorii ce i-o recunoaște. Respectarea normelor este mai mult rezultatul ascultării decât al unei cunoașteri și înțelegeri a lor, ascultare ce se întemeiază pe afecțiune și teamă.

Apariția, evoluția și stabilizarea imaginii de sine sunt influențate de dinamica împlinirii - neîmplinirii, de comparația permanentă cu altul, de găsirea locului într-un anumit context social, de opinia membrilor grupului.

Caracteristici ale imaginii de sine. Dezvoltarea imaginii de sine începe din primii ani de viață ai copilului și este în strânsă dependență cu cunoașterea propriei persoane și a propriei valori.

În perioada preșcolară, Eul este în plin proces evolutiv, apărând extensia Eului și imaginea Eului. Simțul Eului corporal devine în această perioadă, după cum scrie G. Allport, mai fin, distincția dintre “eu și celălalt” capătă noi dimensiuni grație apariției unor forme incipiente de reciprocitate care îi creează copilului posibilitatea de înțelegere și a opiniei celorlalți. Extensia Eului este legată de apariția sentimentului de proprietate care însoțește spiritul de competiție. Imaginea Eului se concretizează în cunoașterea de către copil a ceea ce așteaptă adultul de la el și încearcă să compare aceste așteptări cu ceea ce el poate oferi, punându-se astfel bazele

intențiilor, scopurilor, simțului de responsabilitate, toate acestea jucând mai târziu un rol important în conturarea personalității. Judecățile de valoare formulate de adult la adresa copilului sunt treptat interiorizate de acesta, constituind mijloace de autocontrol care îi sporesc independența și -i creează un spațiu de securitate psihică.

Sinele fizic care a debutat în primul an de viață se consolidează în perioada preșcolară pe două căi:

- confruntarea cu lumea obiectelor materiale;
- interacțiunea cu alții, cu semenii.

Confruntarea cu lumea materială se concretizează fie în acțiuni concrete – utilitare, fie în joc, care implică foarte frecvent întreceri, care au ca efect, pe de o parte perfecționarea mijloacelor de acțiune, iar pe de altă parte consolidarea și afirmarea imaginii de sine.

Denumită și “vârsta de aur a copilăriei”, perioada 3 – 7 ani este marcată de instalarea jocului ca formă dominantă de activitate – aceasta devenind o piesă importantă de informații despre sine – aprecieri pozitive sau negative. Punerea față în față a aprecierilor formulate de cei din jur și a performanțelor obținute în diferite acțiuni permit copilului să-și contureze o imagine despre propriile posibilități.

Dorința de identificare la această vârstă este foarte puternică, copilul căutând modele umane apropiate, de regulă cele parentale. U. Schiopolu și E. Verza subliniază existența următoarelor etape ale identificării în perioada preșcolară:

- descoperirea unor similitudini de înfățișare cu părinții;
- perceperea unor similitudini de caracteristici psihice;
- adoptarea de conduite, de gesturi, ale modelelor;
- însușirea de conduite, gesturi și atribute pe care le identifică, urmărind modelul.

Gesell, referindu-se la copilul aflat în perioada de evoluție 3 – 7 ani subliniază că:

4 ani – “vârsta expansiunii” – copilul este: autoritar și excesiv; amator de fabulații și de joc; superficial și instabil; capabil de improvizații; incapabil de concentrări durabile; foarte activ din punct de vedere lingvistic, un vorbăreț.

5 ani – “vârsta de aur” – copilul își organizează experiența și: este mai reținut; se subordonează cu ușurință adulților; se lansează în mici “aventuri”, în căutarea necunoscutului exagerează în relatări verbale situațiile văzute; caută să iasă de sub tutela adultului.

6 ani – “vârsta de tranziție” – este perioada de extensiune și aprofundare a Eului, copilul: este dificil, activ, doritor de independență, de afirmare; acordă valoare și importanță semenilor.

7 ani – “vârsta de asimilare” – copilul: se concentrează asupra propriei persoane; ascultă atent ceea ce i se spune; nu acceptă să fie întrerupt din “meditațiile” sale; este deschis în relațiile cu ceilalți. Deci, făcând referință la formarea imaginii de sine la preșcolari, se poate spune că:

La 3 – 5 ani:

Copiii încep să dezvolte categoria de sine, recunosc dimensiunile prin care oamenii diferă și încep să se localizeze pe ei înșiși în aceste dimensiuni. La vârsta de 5 ani pot face judecăți despre sine și să descrie sinele prin comparație cu alții;

Copiii dau semne de înțelegere asupra diferențelor rasiale existente;

Încep să vadă vârsta ca o dimensiune evidențiată prin folosirea cuvintelor mic, mare, părinți;

Încep să se identifice cu alții și să se recunoască pe sine ca o parte a grupului;

Au o perspectivă nediferențiată de ceilalți. Sunt egocentrice și nu recunosc că o altă persoană ar putea să îi vadă diferit;

Cresc în independența și insistența de autonomie;

Încep crescendo să realizeze relațiile dintre comportamente și consecințe și încep să-și exercite voința / dorința comunicând că doresc să aibă ceea ce vor.

La 5 – 7 ani:

Copiii dobândesc tot mai mult conștiința de sine ca membru al familiei, dar și ca parte a grupului de grădiniță;

Învăță regulile de comportament în grup;

Încep să-și aprecieze singuri valoarea acțiunilor, în dependență de părerea adultului și a colegilor;

Leagă prietenii și se joacă împreună cu alți copii, iar din aceste activități se construiește tot mai mult imaginea despre posibilitățile sale în cadrul grupului;

Aprecierea adultului îi determină imaginea, despre performanțele sale, locul în grup și diferențele sale față de ceilalți.

Factorii care influențează imaginea sinelui la preșcolari. Imaginea de sine se învață, se construiește prin mecanisme de învățare. Această învățare poate fi facilitată de părinți și educatoare dacă se ține seama că principalele informații folosite sunt: ceea ce ne spun alții despre noi; cum ne tratează ceilalți; abilitatea de a face lucrurile în așa fel încât să nu se creeze conflicte.

Factorii care influențează formarea imaginii de sine la vârstele mici sunt următorii: așteptările părinților referitoare la proprii lor copii: copiii care sunt iubiți și valorizați pentru ceea ce sunt, se descurcă mai bine decât copiii pe care părinții îi analizează prea mult; stima de sine a părinților – s-a dovedit că părinții care au încredere în forțele proprii cresc de obicei copiii cu stimă de sine, răspunsul pozitiv al copilului – copiii care răspund pozitiv la atențiile părinților se descurcă mai bine și tind să încurajeze atitudini tot mai pozitive; respectarea unor limite – să fie definite și înțelese anumite limite, cu anumite deschideri către alegeri individuale, arătarea respectului și construirea unui concept despre sine sănătos și independent; temperamentul copilului este un factor important în primii ani de viață, când se pun bazele caracterului; mărimea familiei și modul ei de viață; sexul copilului; caracteristicile fizice – copiii frumoși atrag mai mult atenția; diferențele pe alte criterii, determinate de grupul social de apartenență din comunitatea lor – religii diferite, rase diferite, minorități sociale sau naționale, etc.; condiții de apariție a unui handicap – copiilor cu CES sau aflați în situație de risc – li se acordă prea multă sau prea puțină atenție, ceea ce crează discriminare și frânează formarea unei imagini de sine sănătoasă; strategiile didactice folosite care pot valoriza sau frâna copiii; amenajarea spațiului educațional în grădiniță și în familie; relația stabilită cu părinții; relația stabilită cu educatoarea; relația stabilită între familie și grădiniță; relațiile cu ceilalți copii ETC.

Imaginea de sine sănătoasă și imaginea de sine deficitară la preșcolari. Imaginea despre sine determină construcția ideii / conceptului despre sine. O primă condiție este recunoașterea propriei persoane. Elementele care sprijină formarea imaginii de sine în copilărie sunt: cunoașterea propriului corp și a funcționalității lui; stăpânirea mișcărilor de bază; coordonarea corespunzătoare a corpului; acțiunile și cunoașterea posibilităților de acțiune.

Conceptul de sine la preșcolari este alcătuit din:

- imaginea fizică despre sine – modelul în care copilul se recunoaște ca persoană fizică, cu propriul său corp, părțile sale componente și chiar anumite caracteristici ale acestora (are ochi albaștri, este gras, este mic, etc.);

- imaginea despre sine oglindită în trăirile și acțiunile sale (ce poate el face și cum apreciază ceilalți acțiunile sale).

Se consideră că: conceptul de sine se schimbă cu timpul și se stabilizează în timp. Cele mai spectaculoase schimbări sunt legate de vârsta 3 – 5 ani; conceptul de sine devine tot mai complex pe măsură ce copilul se dezvoltă. În același timp, el tinde tot mai mult să influențeze acțiunile prin energizarea lor.

Studiile demonstrează că un concept sănătos despre sine depinde de inter-relatiile sociale ale copilului

Copilul trebuie să “se simtă bine în pielea lui” pentru a ajunge să se autovalorizeze. Este firesc ca un copil să fie sprijinit să își formeze o imagine tot mai corectă despre ceea ce poate și despre ceea ce este. În același timp, este important ca la vârstele mici, când copilul este extrem de sensibil să fie sprijinit să aibă o imagine pozitivă despre sine. Acest lucru nu ne îndepărtează de cunoașterea corectă a posibilităților lui, ci ținând seama de dinamica formării capacităților și competențelor psihosociale și individuale, deschide posibilitatea curajului de abordare a problemelor tot mai complexe de adaptare. Este mai de folos să fim pozitivi decât excesivi de corecți / obiectivi, pentru că la vârstele mici Eul în formare are nevoie de stimulare și siguranță pentru a se dezvolta.

Copiii care posedă o imagine de sine sănătoasă sunt mai puțini anxioși, mai curajoși, mai afectivi în relațiile lor de grup și mai corecți în autoapreciere. Imaginea de sine formează conceptul despre sine și acesta determină încrederea și respectul de sine.

Când un copil are încredere în sine: pornește cu curaj în executarea unei sarcini; este pozitiv; este vesel și calm; se încrede în ceilalți și colaborează cu plăcere; își prezintă produsele activității cu plăcere; este imaginativ și creator; etc.

Dacă un copil nu are încredere în sine, el nu se respectă pe sine: vorbește foarte încet; nu ridică mâna și evită să răspundă la întrebări; simte nevoia unei încurajări la fiecare activitate – cere aprobare sau răsplată pentru ceea ce face; nu acceptă observațiile; nu-i place să se joace în jocuri de rol decât când este liderul grupului; simte mereu nevoia de a schimba activitatea; este suspicios și supărăcios pe ceilalți nu are prieteni; este agresiv și bătăuș etc.

Obiective realizabile în conturarea imaginii de sine la preșcolari. Plecând de la faptul că la vârsta preșcolară formarea și dezvoltarea personalității și a imaginii de sine se realizează în urma unor situații concrete, obiectivele realizabile în această etapă de dezvoltare ontogenetică în direcția conturării imaginii de sine, ar putea fi: copilul să fie învățat să se cunoască pe sine și pe cei ce-l înconjoară; să-și descopere propriul corp; să recunoască și denumească principalele categorii spațiale și temporale în care se realizează dezvoltarea sa; să conștientizeze rolul său în familie, în grupul de copii; să înțeleagă explicația unor norme și reguli morale; să-și formeze deprinderi de autonomie personală; să accepte anumite responsabilități; să se obișnuiască să coopereze cu alții; să încerce să distingă binele, frumosul și adevărul.

Cu toate progresele făcute de știință, cunoașterea copilului nu a fost epuizată. Fiecare copil este unic în felul său, este o personalitate în devenire. Să-l cunoaștem îndeaproape, să-l călăuzim pe treptele evoluției, să-i modelăm personalitatea, reprezintă competențe prioritare. Așadar, copilul trebuie cunoscut pentru a dirija cu cât mai multe șanse de succes dezvoltarea personalității lui și formarea unei imagini de sine cât mai aproape de adevăr. Pe temelia la care contribuie adulții (părinți și cadre didactice) se va clădi viitoarea personalitate a omului de mâine. Imi place să cred că, în grădiniță, se formează personalitatea și imaginea de sine sănătoasă a copilului. Acesta este un motiv pentru care mi-am ales această temă.

Modul cum se percepe copilul pe el însuși este foarte important și-și pune amprenta în viitor. Așa cum își formează acum personalitatea și imaginea despre sine, așa le vor avea mereu.

După o analiză atentă a comportării copiilor în activitatea din grădiniță mi-am dat seama că, deși în aparență copiii par întrăzneți și hotărâți în tot ceea ce fac, de fapt, sunt niște timizi și au nevoie de ajutorul nostru, al celor mari, pentru a-i ajuta să meargă mai departe.

Comportarea preșcolarului este îngădită de un mare număr de reguli și interdicții date de adulți, ceea ce duce la formarea celor mai de seamă deprinderi de comportare civilizată în societate. Cunoscând specificul copilăriei, nevoia de libertate și în același timp de ocrotire și securizare afectivă, nevoia copilului de modele și norme, consider că întotdeauna copilul trebuie învățat să se perceapă pe sine așa cum este, să se cunoască și să știe să-și formeze o părere corectă despre el. Trebuie învățat să nu se lase influențat de părerea celorlalți despre el.

Dacă va reuși să-și însușească această independență, va reuși să aibă despre sine o imagine corectă.

Toate acestea, precum și dorința de perfecționare m-au determinat să-mi aleg această temă spre cercetare.

Obiectivele cercetării. Cercetarea are un obiectiv general și mai multe obiective operationale.

Obiectivul general al cercetării:

- analiza formării imaginii de sine la preșcolari, în ansamblul său, și în particular, analiza caracteristicilor psihoindividuale ale copiilor preșcolari.

Obiective operationale:

-stabilirea coeficientului de inteligență al copiilor;
-alegerea unor probe semnificative din literatura de specialitate care să evalueze imaginea de sine, precum și imaginea față de ceilalți, ca și profilul psihologic al copiilor cuprinși în eșantioanele cercetate;

-asamblarea prolelor utilizate într-o metodologie unitară destinată evaluării complexe a imaginii de sine;

-relevarea aspectelor particulare ale relației copil – copil, în cadrul grupei de copii;

-evaluarea unor trăsături ale personalității copiilor din lotul studiat;

-realizarea unor studii de caz.

Ipoteza cercetării. Investigația experimentată având ca bază teoretică personalitatea și imaginea de sine în ansamblul lor, dar particularizată la vârsta preșcolară (3 – 7 ani), și având ca punct de plecare faptul că atât personalitatea cât și formarea imaginii de sine pot fi studiate și la vârsta preșcolară, chiar dacă, mai ales la vârsta preșcolară mică și mijlocie, copilul nu conștientizează prea bine ce i se cere și nu rezolvă sarcinile cerute respectând în totalitate regulile m-a făcut să formulez următoarele ipoteze:

Presupunem ca formarea la copil a unei imagini de sine corecte se bazează pe relația copil – adult și pe modul cum aceasta reușește să influențeze copilul (pozitiv sau negativ).

Se prezuma ca apariția, evoluția și stabilizarea imaginii de sine influențate de comparația permanentă cu alt copil.

În elaborarea cercetării am pornit de la ideea că trebuie cercetată atât imaginea despre sine a preșcolarilor, cât și părerea pe care o au copiii despre ceilalți și ceilalți despre ei.

Rezultatele cercetării

Prin tehnica observației s-au cules următoarele date: majoritatea copiilor (14, adică 40 %) sunt puțin timizi, cei mai puțini dintre ei, (3, adică 9 %) fiind foarte timizi. Doar 4 dintre ei (12 %) sunt foarte întrăzneți, 5 fiind timizi (15 %) și 8 dintre copii (24 %), întrăzneți. Dacă 14

dintre copii sunt puțin timizi, 12, (36 %) dintre ei sunt întrăzneți și foarte întrăzneți, doar 8 (24 %) fiind timizi și foarte timizi. Dacă cei mai mari de vârstă sunt întrăzneți și foarte întrăzneți, cei mai mici, în schimb, sunt timizi și foarte timizi. Oricum, după cum se observă, gradul de timiditate al copiilor este mai crescut decât gradul de întrăzneață.

După cum se observă, din punct de vedere al gradului de modestie situația este echilibrată. Cei mai mulți copii (9, adică 26 %) sunt modești. Tot 9 (26%) dintre ei sunt și încrezuți, 8 (adică 24 %) dintre copii fiind puțin modești. Cei mai puțini dintre ei (2 copii – 6 %) sunt foarte modești, iar 6 (18%) copii sunt încrezuți. Deci, dacă 15 (44 %) copii sunt încrezuți și puțin încrezuți, 17 (50 %) dintre ei sunt modești și puțin modești, adică jumătate dintre copii.

Am observat de asemenea mai atent, pe copilul A.S.- în vârstă de 6,6 ani din grupa mare, care, pe lângă faptul de a se fi dovedit a fi încrezut și foarte întrăzneț, este și un copil indisciplinat. Am observat următoarele: În sala de grupă, în cursul activităților și jocurilor la liberă alegere nu-și găsește de loc ocupații: după 10 – 15 minute își schimbă felul activității, trece de la un grup de copii la altul împiedicând și pe ceilalți copii să se joace sau să lucreze. La jocurile didactice participă de asemenea fără interes, numai fiindcă este obligat. Tot timpul deranjează activitatea celorlalți copii din grupă, de cele mai multe ori trebuind scos din joc. În cadrul lecturii de imagini și a convorbirilor conduse de educatoare, atenția lui este cu totul instabilă, împrăștiată. Distrage pe vecini și se lasă ușor distras de copii, nu se dovedește capabil de eforturi mai susținute. Nu se poate stăpâni: vorbește neîntrebat, intervine în discuții fără rost, etc. Când activitatea îl interesează, vrea să monopolizeze răspunsurile. La educația fizică execută mișcările invers sau exagerat. În felul acesta el vrea să iasă în evidență. Vrea să fie mereu în centrul atenției, aceasta și din cauză că acasă este foarte răsfățat și i se îndeplinesc toate dorințele. La grădiniță nu mai este singur și nu se mai îndreaptă asupra lui toate privirile, ceea ce nu-i prea convine. Din această cauză prioritatea lui nu sunt activitățile desfășurate, ci propria persoană, modul cum să atragă atenția celorlalți, chiar dacă o atrage prin comportamente negative.

În colaborare cu educatoarele am reușit să pun de acord diferite informații pentru a crea o imagine de ansamblu asupra fenomenului studiat – imaginea de sine în copilărie (preșcolaritate)

Experimentul psihologic

Prin experiment am testat nivelul de aspirații și de posibilități al copiilor de grupă mare (un număr de 22 copii). Experimentul s-a desfășurat astfel: Am dat copiilor cinci pagini cu diferite imagini, având ca sarcină de lucru să traseze atâtea liniuțe câte silabe au cuvintele. (vezi anexele: 3, 4, 5, 6, 7). Copiii sunt puși să rezolve prima pagină ca să vadă ce fel de sarcini li se cer. După aceea sunt întrebați cât de repede și cu câte greșeli vor rezolva altă pagină cu aceeași sarcină de lucru (Se notează răspunsul copiilor – timpul și numărul de greșeli). Ele reprezintă autoevaluarea sau nivelul de aspirații. Apoi se trece la activitatea de rezolvare și la corectarea lucrărilor. (Se notează și aceste răspunduri). După aceea li se cere copiilor să spună cât de repede și cu câte greșeli vor rezolva celelalte pagini. Se notează răspunsul copiilor după care se trece la activitatea de rezolvare și de corectare a lucrărilor. Se compară rezultatele lucrărilor cu răspunsurile inițiale ale copiilor. Rezultatul lucrărilor reprezintă posibilitățile copiilor. Subliniez faptul că gradul de dificultate al exercițiilor crește cu fiecare pagină.

Dacă după prezentarea și rezolvarea primei pagini de exerciții se observă o diferență destul de mare între nivelul de aspirații și cel de posibilități al copiilor, după a doua pagină și mai ales după parcurgerea celor cinci pagini această diferență se diminuează simțitor, ajungându-se chiar la egalitate. Așa s-a întâmplat la răspunsul “foarte încet” după rezolvarea celei de-a doua pagini, când 4 răspunsuri ale copiilor au coincis cu rezultatele obținute în urma rezolvării

exercițiilor din pagină, la fel ca și răspunsul “nici o greșeală”, când 5 răspunsuri au coincis cu rezultatele finale.

După rezolvarea celor 5 pagini, coincidența este mai mare, înregistrându-se patru astfel de situații, la răspunsurile: “foarte repede” (3 copii), “încet” (7 copii), “nici o greșeală” (5 copii), “2 greșeli” (2 copii) și “3 greșeli” (4 copii). Chiar și la celelalte răspunsuri, diferența este foarte mică (de un răspuns care nu coincide).

Ancheta rezultatelor activității

În grădiniță, copiii execută diferite activități: desen, modelaj, lucrări din hârtie (decupări, confecții), etc. Dacă analizăm cu atenție aceste activități putem desprinde anumite particularități individuale ale copiilor, pe care, de multe ori, observația nu le scoate în evidență. Nu toți copiii se manifestă în același fel: unii prezintă un tablou mai bogat în manifestări exterioare, alții, dimpotrivă, prezintă un caracter mai închis, se extorizează mai puțin. Despre aceștia din urmă putem spune destul de puține lucruri, dacă ne bazăm numai pe metoda observației. Pe de altă parte, anumite aspecte ale copilului se desprind mai bine din analiza rezultatelor activității lui.

Un astfel de caz este și cel al copilului F. L., în vârstă de 5,11 ani, de la grupa mare.

Acest copil s-a afirmat ca un copil ce posedă un volum de cunoștințe mai bogat și mai variat decât toți ceilalți copii din grupă. Participă cu mult interes la activitățile obligatorii, asimilează ușor tot ceea ce i se explică, redă cu ușurință fapte observate, dovedind că stăpânește un vocabular bogat. Pe baza a 2 – 3 întrebări, în care se schițează conținutul unei teme, el brodează fără greutate povestirea, expunând subiectul în propoziții corecte, dând dovadă de o siguranță și stăpânire de sine foarte mare.

Analiza rezultatelor activității sale dezvăluie însă un alt tablou. Deși lucrează cu deosebită atenție străduindu-se să asigure aspectul curat și îngrijit al lucrărilor, F.L. este greoi în desen și cu totul lipsit de îndemânare în confecționarea jucăriilor. În jocurile acestui copil nu se oglindește niciodată munca fizică.

F.L. dorește să-și ascundă unele laturi negative ale individualității sale (activitățile manuale), pentru a și le scoate în evidență pe cele pozitive (cele intelectuale). Este un copil mândru, și pentru că nu are abilități manuale și nici fizice, simte nevoia să iasă în evidență prin altceva. Acasă este un copil răsfățat și dorește acest lucru și la grădiniță. Cum activitățile intelectuale sunt singurele prin care poate ieși în evidență, face tot posibilul să participe la cât mai multe activități de acest fel.

Analiza globală a desenelor

Analizând global desenele copiilor am constatat următoarele:

Copiii mai mici, cei din grupa 3 – 4 ani, încep să construiască figura umană, fiind prezente în desenele lor fața, ochii simplii și rotunzi, gura redată printr-o linie curbată sau dreaptă. Trunchiul este extrem de schematic. Ca dimensiune, ei desenează omul foarte mic, exprimând timiditate, teamă.

La grupa 4 – 5 ani, ochii sunt însemnați cu două puncte (cazul copiilor B. M., I. G. și E.O.). Copilul E. P. i-a însemnat cu două linii. Trunchiul este și aici destul de schematic. Ca dimensiune, copiii desenează omulețul fie foarte mic, fie foarte mare, exprimând timiditate, teamă, inhibiție sau siguranță, controlul sinelui. La 4 – 5 ani, gura este redată în majoritatea cazurilor printr-o linie curbă sau simplă și ovală ca în cazul copilului E.O. În cazul copilului I.G. gura nu este desenată. Brațele sunt atașate de trunchi, fiind în general orizontale, dar și îndreptate în jos, ca în cazul copilului M.P. Copiii E.P. și E.O. nu au desenat brațele. Picioarele sunt și ele atașate de trunchi, desenându-le toți copii, cu excepția copilului G.N. Apar elemente de vestimentație la unii copii, desenul începe să fie mai sigur. Unii copii încep să redea părul.

La 5 – 6 ani, este redat părul în majoritatea desenelor, doar patru cazuri făcând excepție: U.D., F.L., C.F. și V.R. Trunchiul este ceva mai lung și mai larg, apar detaliile vestimentale. Ochii sunt redați prin două puncte în majoritatea cazurilor, doar copilul U.D. i-a desenat mari și rotunzi. Gura este desenată sub forma unui zâmbet. Picioarele sunt atașate de trunchi, ca și mâinile de altfel. Acestea sunt desenate în majoritatea cazurilor orizontal, dar și în sus, ca la copiii T.T., A.M.C. și R.S. Sunt mai multe cazuri de copii care au desenat brațele în jos, pe lângă corp: D.D., A.D., F.L., D.A. și D.F.

La 6 ani, desenele nu se deosebesc prea mult de cele ale copiilor de 5 – 6 ani.

Analizând desenul “omulețului” pe elementele componente, am remarcat:

Capul, considerat de mulți autori ca loc simbolic al sinelui, ca sediu al gândirii, al aspirațiilor intelectuale, al controlului valorilor, al instinctelor dar și al imaginației, este reprezentat de copii fie foarte mare în raport cu trunchiul – semnificând narcisism, vanitate morală sau intelectuală -, fie foarte mic – semnificând dificultăți de comunicare. În desenele copiilor am găsit forme variate ale capului – forma rotundă fiind însă cea mai răspândită, la care se adaugă forma ovală, mai ales la 3 și 4 ani. În unele desene capul este legat direct de trunchi, mai ales la 3 - 4 ani.

Ochii – dau expresia feței, dimensiunea lor fiind foarte variată în raport cu fața – sunt fie foarte mari (3 – 4 ani), fie foarte mici – progresele înregistrate în redarea acestora demonstrând evoluția generală a personalității copilului.

Gura – este redată uneori foarte mică, alteori foarte mare – colțurile ridicate ale acesteia dând fizionomiei o expresie surâzătoare. Această particularitate o întâlnim la majoritatea copiilor.

Urechile sunt mai rar reprezentate, de asemenea barba.

Trunchiul, cu elementele sale, este reprezentat fie sub formă de cilindru, cerc și cel mai frecvent sub formă de dreptunghi.

Brațele sunt ușor îndepărtate de corp, orientate în majoritatea cazurilor pe orizontală, ceea ce este explicat de faptul că, în activitățile lor, educatoarele fac trimiteri la cunoașterea corpului omenesc și la pozițiile normale ale acestuia. Am întâlnit și poziția verticală a brațelor, pe lângă corp, semnificând nevoia de autocontrol, o inhibiție puternică.

Picioarele – sunt în general desenate paralel – depărtate, semnificând stabilitate sau mișcare.

Vestimentația este prezentă mai rar în desenele copiilor, apărând îndeosebi la copii mai mari.

Testul “Familia”

Toți copiii au fost bucuroși să-și deseneze familia, ceea ce exprimă extroversie, sociabilitate netensionată, lipsă de probleme conflictuale.

Am purtat cu copiii scurte discuții despre familiile lor și au fost încântați să-mi vorbească despre ele. La fel cum le-au și desenat, pentru unii (marea majoritate) familia înseamnă mama tata și copiii. Dar pentru alții însă, familia cuprinde și bunici și verișori (este cazul a 7 copii). Dacă la 10 din cazuri copilul a fost desenat între părinți, la 9 din desene el a fost desenat în față, adică în centrul atenției, în unele cazuri și cu fratele (sora). De 12 ori copilul a fost desenat după părinți. Frații au fost desenați unul lângă altul, un singur caz făcând excepție, cel al lui G.N., unde fratele este desenat mult mai în spate (este vorba de un frate vitreg)

De cele mai multe ori autoritatea adultului în casă este reprezentată de tată (la 14 copii), dar și mama (5 copii) sau unul din bunici (2 cazuri).

Dacă poziționarea: tata – mama – copilul indică o anumită autoritate a adulților (cele mai multe cazuri – 15), poziționarea copilului în fața părinților (în 10 desene) ne arată că el este centrul atenției, că este răsfățatul casei și i se fac toate voile. Există și cazuri (9) când copilul este desenat între părinți, exprimând protecția pe care o simte copilul.

Familia lărgită (bunici, verișori) indică o largă deschidere spre socializare și interrelaționare. Frații sunt desenați în ordinea cronologică, cei mari în fața celor mici

Testul “Who are you ?”

Este un test mai dificil pentru preșcolari, dar totuși am reușit să-l administrez copiilor, aceștia fiind încântați să vorbească despre ei. Am vorbit cu fiecare copil în parte, iar răspunsurile lor le-am abordat din perspectiva celor șase maniere de elaborare sugerate de psihologul român Mielu Zlate:

a). Maniera autoanalizei și autoprezentării obiective – în care este prezentată o însușire a trăsăturilor fizice și / sau psihice. Este o manieră destul de prezentă în rândul preșcolarilor. De la cei mai mici până la cei mai mari, copiii vorbesc cu entuziasm despre ei. Datorită vârstei a trebuit să le pun întrebări ajutătoare (“Ce culoare are părul tău ?”; “Ce culoare au ochii tăi ?”) Copiii sunt foarte cooperanți.

b). Maniera laconică – cu răspunsuri scurte, vagi. Se întâlnește mai ales la copiii de grupă mică și mijlocie, deoarece nu posedă un vocabular prea bogat.

c). Maniera filozofică - Nu am întâlnit-o la preșcolari

d). Maniera exaltării poetice – în care întâlnim metafore, comparații. Nu am întâlnit-o la preșcolari

e). Maniera tip “eschivă” – de eludare a răspunsului, de abatere de la subiect. Am întâlnit-o la un singur subiect, la grupa mare, la copilul A.S.. Copilul, povestind despre el, accentua doar acele situații când era cuminte și ascultător, evitând să povestească situațiile când nu asculta și nu-și îndeplinea sarcinile primite.

f). Maniera combinată – în care întâlnim elemente specifice tuturor manierelor de elaborare. Nu am întâlnit-o la preșcolari.

Se observă că dintre cele șase maniere de elaborare, doar trei le-am întâlnit la preșcolari: cea a autoanalizei și autoprezentării obiective; cea laconică și cea de tip “eschivă”, pe care am întâlnit-o la un singur copil. Informațiile pe care copilul le posedă despre sine îl fac să discute cu plăcere despre propria persoană. Copiii se compară cu anumite norme impuse de alți copii sau de adulți.

Dintre comportamentele sinelui, cea mai clară este cea socială, sinele este concentrat asupra caracteristicilor ce determină natura relațiilor interpersonale. Discuțiile cu copiii scot în evidență intervenția unei puternice componente sociale, nefiind excluse celelalte aspecte legate de sinele fizic sau sinele psihologic.

Sinele fizic, este definit de atribute de natură fizică ce au sau pot avea influență interpersonală, ele determină sau pot determina calitatea de membru al unui grup sau de asociere la grup. Aspectele sinelui fizic la preșcolarii din grupa 3 – 4 ani și grupa 4 – 5 ani se rezumă la prezentări: nume, prenume, localitatea de domiciliu. La preșcolarii mari, grupa 5 – 6 ani și grupa 6 – 7 ani, apar caracteristicile fizice: înalt, scund, blond, brun, culoarea ochilor

Sinele psihologic, la preșcolari, este evidențiat de temperamentul lor.

Sinele social, implică trăsături de personalitate ce se manifestă mai pregnant în relațiile interpersonale: sociabilitate, egoism, curaj, dragoste și respect față de cei din jur. Sentimentul apartenenței la grup, dorința de a fi altfel decât alții, dorința de independență, sunt caracteristici surprinse la majoritatea preșcolarilor, mai ales la grupa mare.

Sinele activ, apare la un singur copil, I. C., care își exprimă dorința de a fi în atenția celorlalți.

BIBLIOGRAFIE

- ARRANZ, E. et al. (2002). Family Context and Theory Of Mind Development din Early Child Development and Care. vol. 172 (1). pag. 9-22. Carfax Publishing.
- BADEA, E. (1997). Caracterizarea dinamică a copilului și adolescentului de la 3 la 17/18 luni cu aplicație la fișa școlară. Editura Tehnică. București.
- BOROȘ, M. (1992). Părinți și copii. Editura Didactică și Pedagogică. București.
- BRETHERTON, I. (2000). Emotional Availability: an attachment perspective din Attachment and Human Development". vol. 2. nr. 2. Ed. Routledge.
- BURTON, P; PHIPPS, S. & CURTIS, L. (2005). En famille: Modèle simultané du style parental et de la conduite de l'enfant. www.statcan.ca, accesat la 18.02.2006.
- CAMPBELL, R. (2001). Educația prin iubire. Editura Curtea Veche. București.
- CHAO, R. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. Child Development, 65 (4), 1111-1119.
- CIOFU, C. (1998). Interacțiunea părinți-copii. Editura Medicală Almatea. București.
- CREȚU, T. (1994). Psihologia vârstelor. Editura Universitară. București.
- CREȚU, T. (2003). Psihologia varstelor. Universitatea din București. Editura Credis.
- DARLING, N.; STEINBERG, L. (1993). Parenting Style as context: an integrative model. Child Development, 113, 487-496.
- DEBESSE, M. (1970). Psihologia copilului de la naștere la adolescență. Editura Didactică și Pedagogică. București.
- DIMA, S.; ȘCHIOPU, U. (1980). Creșa, mediu educativ pentru integrarea copilului în grădiniță. Editura Didactică și Pedagogică. București.